

Kjell Östberg

200 år av fred och oberoende – varför firar ingen?

Ur [Tidsignal nr 12](#) 2014 (Tema: Krig och fred)

150 år av fred. 175 år av fred. Längre var det självklart att det skulle slås på trumman varje gång det fanns anledning att fira att neutrala Sverige, möjligtvis efter Schweiz, var världens fredligaste land. Men lagom till 200-årsjubileet i år har det brutit ut en öronbedövande tystnad. Orsaken talar man mindre högljutt om: Sverige är numera en krigförande nation. Försöken att relativisera det fredliga Sverige, att vi har haft 200 år av fred ”på eget territorium”, har inte fått samma anklag. Att vi krigar i andra världsdelar är kanske inget att skryta om, även om själva fredstanken idag är satt på undantag. Svenska krigande soldater i Afghanistan och JAS-plan i Libyen har fått stöd långt in i den svenska vänstern. Och det behövs bara lite krusningar på Nämndöfjärden för att kraven på upprustning ska nå stormstyrka.

I den här artikeln ska vi skärskåda vad som döljer sig bakom myten om det fredliga Sverige, och inte minst kopplingen mellan fred och neutralitet.

Om vi ska börja från början så är starten på de 200 åren inte särskilt heroisk. Våren 1814 inledde Sverige ett anfallskrig mot ett land med en av de allra svagaste av Europas krigsmakter, Norge, som i strid mot stormakternas diktat utropat sig som självständig stat. Resultatet av detta övergrepp blev att Norge under 91 år tvingades vara i union med Sverige. Norrmännens syn på unionen sammanfattades bäst i nationalskalden Björnstjerne Björnssons klassiska kväde: ”Den pagt som vi forpestes i, den hader og forbander vi”. Kraven på norsk självständighet delades av allt fler svenskar, inte minst inom arbetarrörelsen. När Norge 1905 förklarade sin självständighet och helt sonika avsatte den svenske kungen mobiliserades den svenska armén vid gränsen, men till slut föll till och med de mest reaktionära inom den svenska borgerligheten till föga och gav upp sitt motstånd.

Men egentligen var det inte Norge som var föremål för den svenska överklassens ambitioner. Sverige hade i en cynisk stormaktsöverenskommelse lovat Norge i kompensation för att Ryssland erövrat Finland 1809. Det var denna förlust som definitivt knäckte det svenska Östersjöimperiet. Drömmen om att återupprätta detta blev huvudlinjen i den svenska borgerlighetens utrikespolitik ända in i våra dagar.

Genom århundraden har Sverige haft en huvudfiende: Ryssland. Tsardöme, sovjetrepublik eller Putins oligarkvälde spelar ingen roll. Det finns geopolitiska argument för en sådan hotbild. Den ryska björnen har länge varit den dominerande stormakten i vår omgivning. Men historiskt har betydligt fler anfall över Östersjön utgått från Sverige än från öster och ända fram till våra dagar har det bland militärer och högerpolitiker funnits planer på svensk revansch för 1809.

Inte minst har det ryska hotet använts för att argumentera för svensk upprustning. Sovjetiska u-båtar, idag och under 1980-talet, ryska jagare före första världskriget eller ryska militärplan ovanför Gotland, allt har tagits till intäkt för att det ryska hotet måste bekämpas.

I själva verket har Sverige fortsatt att vara den aggressiva parten, och vid flera tillfällen har det varit rena turen som hindrat att den äventyrliga politiken lett till öppet krig.

Under Krimkriget på 1850-talet, till exempel, knöt Sverige nära allianser med England och Frankrike och hoppades på att kunna öppna en krigsfront också över Östersjön. Till svensk besvikelse blev det istället en fred mellan stormakterna och Sverige övergavs med sina

revanschistiska planer.

Under första världskriget var Sverige formellt neutralt, men mot Tyskland var neutraliteten ”välvillig”. För den härskande klassen var det ärkekonservativa tyska kejsardömet en självklar ledstjärna. Det var därifrån man fick sin kultur och ideologiska skolning och den preussiska krigsmakten var det föredöme man strävade att efterlikna. Och Tyskland var det självklara bålverket mot ärkefienden Ryssland.

Det var framförallt den svenska handelspolitiken som uppfattades som tyskvänlig. I slutfasen av kriget fick det svenska folket betala ett högt pris för regeringen Hammarskölds avsteg från den strikta neutralitetspolitiken. De segrande västmakterna var inte beredda att hjälpa svenskarna med import av mat och bränsle när Tyskland gick mot sitt nederlag. Den brist som uppstod ledde till att statsministern i folkmun blev ”Hungersköld” och den var en viktig orsak till de hungerupplopp som bröt ut våren 1917.

Men nya stora händelser som påverkade den svenska utrikespolitiken skulle snart bryta ut. Den ryska oktoberrevolutionen ändrade inte på Sveriges traditionella fientlighet gentemot den stora grannen i öst. Mer komplicerat blev det med det finska inbördeskriget som bröt ut i slutet av 1917.

Lika självklart som det var för den radikala delen av svensk arbetarrörelse att stödja sina finska röda kamrater, lika självklart var det för det borgerliga Sverige att stödja de vita slaktarna. Ja, inte bara de borgerliga. Inte heller socialdemokratin under Branting kunde dölja sin kritik mot de finska socialdemokraterna. Svensk krigsmateriel skeppades till den vita sidan med en svensk örlogskonvoj, liksom en finsk jägarbataljon som hade varit på specialträning i Tyskland. Och de frivilliga, i stor utsträckning officerare och andra militärer, som deltog i det finska klasskriget, fick ta med sig de vapen och den ammunition de ville, över en miljon patroner till exempel. Branting och de andra socialdemokrater som numera satt i regeringen var direkt ansvariga för besluten.

Någon militär intervention blev det aldrig i inbördeskriget. Däremot skickades svensk trupp till Åland. Formellt var anledningen att man ville hindra krigshandlingar mellan röda ryska och vita finska soldater. I själva verket fanns betydlig mer expansionistiska planer bakom beslutet. ”För första gången sedan mer än ett sekel företog Sverige en aktion som syftade till landförvärv”, skrev Herbert Tingsten.

Ålänningarna hade själva rest frågan om en anslutning till Sverige, en idé som inte minst Branting och hans äventyrlige utrikesminister Erik Palmstierna livligt understödde – bland annat genom att utrusta ålänningarna med vapen. De drog sig inte heller för att driva frågan i det nybildade Nationernas förbund som, till Brantings förtrytelse, avvisade detta svenska försök att ingripa i Finlands interna angelägenheter. Orsaken till Sveriges engagemang för att i praktiken lägga under sig Åland på Finlands bekostnad var knappast bara ett oegennyttigt stöd åt den åländska självständighetsrörelsen. Det handlade också om strategiska överväganden mot Sovjet: ”Åland är en pistol riktad mot Sverige hjärta”, kunde det heta.

Under mellankrigstiden förde Sverige formellt en neutral politik, framför allt genom Nationernas förbund. Mot en makt förhöll sig emellertid NF, eller Sverige, inte neutralt: Sovjet unionen. Inom den svenska försvarsledningen före kom dessutom under hela perioden ett nära samarbete med finska vapenbröder från inbördeskrigets dagar. Tillsammans förberedde de ett gemensamt anfall mot Sovjetunionen vid ett kommande nytt världskrig. En viktig del i detta arbete var planerna att gemensamt befästa Åland – som genom NF:s beslut var en demilitariserad zon. Förslaget, som livligt understöddes av den socialdemokratiske utrikesministern Sandler avvisades av NF. Om inte hade Sverige med all säkerhet kunnat dras med vid krigsutbrottet 1939.

Sveriges brott mot den strikta neutraliteten till Nazitysklands förmån skedde i gränzonen

mellan frivilliga beslut och tvångssituationer. Det är först viktigt att slå fast att den svenska opinionen till övervägande del var antinazistisk. Betydande delar av borgerligheten föredrog en tysk seger framför en rysk, men de öppet nazistiska delarna var få, även i dessa kretsar.

Det mest uppenbara och verkningsfulla stödet till Hitlers Tredje rike var den svenska handelspolitiken. För den svenska regeringen fanns länge inga som helst försök att begränsa exporten av för den tyska krigsindustrin strategiskt viktiga varor som järnmalm eller kullager. Det övergripande målet var att garantera den svenska industrins och folkförsörjningen intressen och samtidigt hålla herrarna i Berlin på gott humör. Det gjorde man också genom en omfattande övervakningsverksamhet mot dem som var allt för kritiska mot nazisterna, och genom en aktiv presspolitik med indragningar, transportförbud och omfattande självcensur. Den restriktiva flyktingpolitiken, med stark begränsning av den judiska invandringen, är kanske den mest uppmärksammade skamfläcken. Det tydligaste brottet mot neutralitetspolitiken var annars de omfattande tyska transporterna på svenska järnvägar för att upprätthålla ockupationen av Norge och transporten av en fullt krigsutrustad, 15 000 man stark infanteridivision att användas i det tyska anfallet mot Sovjet sommaren 1941.

Sverige under kalla kriget – NATO:s hemliga 17:e medlem

Den svenska neutralitetspolitiken är en av efterkrigstidens mest omdiskuterade frågor. Hur allvarligt menad var den? Var den en skickligt genomförd balansakt som gav Sverige maximal utdelning i det säkerhetspolitiskt tillspetsade läge som rådde efter andra världskriget?

Eller var i själva verket denna hörnspelare i den svenska självbilden en illusion och en dimridå där befolkningen fördes bakom ljuset av en allians av höga militärer, politiker och andra delar av makteliten?

Det råder ingen tvekan om att sympatierna i Sverige under kalla kriget i dominerande utsträckning låg hos västmakterna. Det gäller för den politiska eliten och självklart hos näringslivet – för att inte tala om militären. Den svenska socialdemokratin var utpräglat västorienterad och den svenska fackföreningsrörelsen spelade en central roll i den pro-västliga Fria fackföreningsinternationalen. Men relationerna mellan Sverige och västblocket var inte bara en fråga om ideologisk samhörighet eller samarbete i internationella organ eller organisationer. Den svenska makteliten hade starka ekonomiska skäl till ett nära handelspolitiskt samarbete med väst. Och redan från slutet av 1940-talet utvecklades ett nära samarbete inom flera militära områden, framför allt när det gäller krigsmateriel och underrättelseverksamhet.

För att upprätthålla ett starkt försvar hade Sverige behov av att importera moderna och tekniskt avancerade vapen från USA och Storbritannien. Det fick man, och USA insåg snabbt vilka fördelar detta kunde ge. Det vore fel att pressa på svenskarna ett NATO-medlemskap, det skulle inte minst sakna folkligt stöd, insåg man snart i Washington. Istället blev den amerikanska linjen att se till att svenskarna var väl rustade och vänligt inställda till väst. Ju starkare Sverige var militärt, desto starkare var NATO:s norra flank, menade amerikanerna. Trots den deklarerade svenska alliansfriheten tvekade amerikanerna inte ett ögonblick om var Sverige hörde hemma i händelse av ett krig. USA skulle därför se till att Sverige fick köpa den militära utrustning landet behövde, där bland annat radarutrustning var en viktig del. En motprestation krävde de emellertid: att Sverige deltog i den omfattande embargopolitik som USA hade initierat mot östblocket; Sverige skulle delta i den ekonomiska krigföringen och förbinda sig att inte exportera strategiskt viktiga varor till Sovjetunionen och dess allierade. Och Sverige förband sig också att föra en handelspolitik enligt samma linjer som de NATO-allierade.

Ett annat viktigt område för samarbete var underrättelseverksamheten. Det förekom ett omfattande och nära samarbete mellan svenskt underrättelseväsen och det västliga: USA

ställdes modern radar- och avancerad signalspaningsutrustning till Sveriges förfogande och ett omfattande utbyte av information ägde rum. Så här i u-båtshysterins dagar kan det vara på sin plats att påpeka att Sverige antagligen deltagit i mer omfattande underrättelseverksamhet mot Sovjet än tvärt om. Sverige tillät också regelbundet att spaningsplan från NATO på väg mot Sovjetunionen fick flyga över svenskt territorium.

Materialinköp och informationsutbyte med andra stater är i sig naturligtvis inte omöjligt att kombinera med militär alliansfrihet, inte ens om det i huvudsak sker med bara ett militärt block. Mer komplicerat blev det när samarbetet utvidgades till konkreta planer för samarbete i krig. Sådana förekom mellan Sverige och NATO-länderna. Svenska militära landningsbanor förlängdes för att kunna användas för start och landning av bombplan från väst. Det svenska flygvapnet samtrimmades med de danska och norska NATO-allierade flygstridskrafterna. Säkra försörjningsvägar och sambandslinjer avsedda att användas i krig upprättades med de skandinaviska grannarna. Goda kontakter skapades mellan den svenska militära ledningen och NATO. Under 1960-talet fanns fast krypterade telexlinjer mellan Stockholm och det amerikanska NATO-högkvarteret i Wiesbaden. För svensk del kunde denna verksamhet ses som en logisk förlängning av neutralitetspolitiken. I en ond värld – och med tanke på Sveriges strategiskt utsatta läge mellan öst och väst – kunde man trots allt inte veta om den svenska neutraliteten skulle respekteras och i en sådan situation behövdes en reservplan för att skydda landet.

Det råder ingen tvekan om hur USA såg på saken. När Eisenhowerregeringen 1960 sammanfattade det säkerhetspolitiska läget i Skandinavien behandlade man Sverige i samma dokument och i stort sett i samma perspektiv som NATO-länderna Danmark och Norge. Man konstaterade att alla tre länderna ideologiskt sluter upp på västs sida och konstaterade Skandinavien strategiska betydelse som NATO:s norra flank. Slutligen slog man fast att om Sovjet skulle anfälla Sverige skulle USA ”vara berett att komma till Sveriges hjälp som en del i NATO:s eller FN:s svar på aggressionen.”

I diplomatrappor från amerikanska ambassaden i Stockholm till Washington under första hälften av 1960-talet framgår hur utomordentligt nöjd ambassadören över huvud taget var med relationerna till den socialdemokratiska regeringen. Få länder var så vänligt inställda till USA som det neutrala Sverige. Förutom samarbete kring underrättelseverksamhet och försvarsmateriel löpte samarbetet väl i internationella organisationer som GATT, OECD och Internationella valutafonden. I själva verket var också den svenska socialdemokratin, och alldeles särskilt LO, en uppseendeväckande viktig stödjepunkt för den amerikanska utrikespolitiken.

”Den amerikanska synen kan förmedlas in i den internationella socialdemokratin genom olika svenska kanaler” heter det oblygt i en diplomatrappor till det amerikanska utrikesdepartementet, State Department, även om man bör vara medveten om att ambassadörer regelmässigt har intresse av att framställa sina relationer till lokala makthavare i extra ljus dager.

I sina interna policydokument från den här tiden tilldelar den amerikanska administrationen den svenska arbetarrörelsen alldeles speciella uppgifter, framför allt när det gäller att påverka den nordiska utvecklingen. USA uppmuntrade Sverige att stödja investeringar i Finland, där man också uppmuntrade nära förbindelser mellan svenska LO och den finska fackföreningsrörelsen, för att hålla tillbaka kommunisterna.

Ingen seriös bedömare hävdar idag att Sverige var neutralt under det kalla kriget. Samarbetet med väst brukar försvaras med att det gav Sverige en återförsäkring i händelse av ett krigsutbrott. Det var naturligtvis tvärt om, det ökade risken för att Sverige skulle ha dragits in i kriget.

Sjävfallet var också Sovjetunionen väl insatt i hur det svenska västsamarbetet såg ut. En av dem som handlagt frågorna om NATO:s spaningsflygningar över svenskt territorium var flygöversten och spionen Stig Wennerström. Under mer än tio år rapporterade han allt han

kom över till Moskva, innan han avslöjades av sin städerska. Genom sin strategiska placering vid försvarets kommandoexpedition och UD kunde han i detalj följa stora delar av det svensk-västliga samarbetet – och rapportera allt vidare till sina ryska uppdragsgivare.

Varken Sovjet eller någon ledande militär i väst trodde att Sverige skulle ha skjutit ner amerikanska bombplan på väg över svenskt luftrum för att fälla kärnvapen över Sovjet. Den svenska krigsplaneringen var alltför intimt knuten till den västliga för att inte utlösas direkt vid ett krigsutbrott. Sovjetunionen skulle med all säkerhet tagit det säkra för det osäkra och, liksom USA uttryckligen gjorde, sett Sverige som NATO:s hemliga 17:e medlem.

Men det finns också allvarliga inrikespolitiska konsekvenser med det hemliga NATO-samarbetet. Med borgarna kunde inte informeras om det fulla innehållet i en av samtidens viktigaste politiska frågor. Än mindre kunde de delta i en reell diskussion om politiken eller påverka dess utformning.

Dilemmat fick dessutom en lätt schizofren touch av att det som skulle vara hemligt i så stor utsträckning inte var det. Både Sovjet och USA var ju i detalj insatta i det svenska västsamarbetet. Men inte heller i Sverige var det någon hemlighet. På ett allmänt plan visste varje ung man som gjort värnplikten att ”fi” kom från öst och hjälpen från väst. Hela den svenska krigsplaneringen var inriktad på detta.

Palme, Sverige och tredje världen

En allmän uppfattning har länge varit att Sverige under Olof Palmes tid, och framför att under 1970-talet, drastiskt ändrade utrikespolitisk orientering. Från borgerlig håll har det ofta hävdats att Sverige lämnade sin traditionella provästliga linje och istället anslöt sig till den USA-fientliga opinion som fanns i många länder i tredje världen. Ja, vissa har till och med hävdats att Palme ideologiskt var på väg att föra in Sverige i östblocket.

Det är utan tvekan så att det skedde en radikaliserings av svensk utrikespolitik mot slutet av 1960-talet. Kritiken mot USA:s krig i Indokina, som skarpast formulerades av Palme, men som hade stort stöd i den svenska opinionen, är det tydligaste exemplet på det. Sverige gav politiskt och materiellt stöd åt befrielseströrelser i Afrika och stödde radikala krav på en ny ekonomisk världsordning som framfördes i FN. Palme hördes till och med hylla den kubanska revolutionen. Under några år var Sverige en av de få stater i väst som gjorde sig till talesman för viktiga krav från tredje världen, ofta i polemik med västvärldens stormakter.

Men samtidigt fortsatte Sveriges nära samarbete med väst som vanligt. En rad avtal träffades om militärteknologiskt samarbete och underrättelseutbyte mellan svensk och amerikansk militär och underrättelseverksamhet. Det omfattade samarbete kring jaktrobotar, luftvärnsmissiler, torpeder och den högteknologiska utrustningen till JAS-planen. Det svenska granatgeväret Carl-Gustaf gjorde succé i Vietnam. ”Vietcong sitter klistrade som flugor på väggarna”, rapporterade en entusiastisk försäljare.

Också Olof Palme höll fast vid sin grundläggande västliga orientering. ”Nu när jag bråkar med amerikanerna, se för Guds skull till att vi har fortsatt gott samarbete vad gäller försvaret i alla fall” ska han ha uppmanat dåvarande försvarsstabschefen Stig Synnergren när konflikterna kring Vietnam var som hetast.

Trots att Palme ofta i oförbehållsamma ordalag gav sitt stöd åt radikala rörelser och trots att många av hans uttalanden väckte irritation hos såväl amerikanska presidenter som inhemska motståndare på högerkanten, bör man se hans insatser framför allt som en brobyggare.

För de västliga regimerna var han en av de få som kunde fungera som kontakt mellan dem och radikala rörelser som med misstro såg på västs stöd åt Sydafrika och reaktionära militär-diktaturer. Och ett övergripande syfte med Palmes arbete var att försöka hindra att befrielse-rörelserna i tredje världen gled för långt in i Sovjets intressesfär. Det allra tydligaste exemplet

på denna taktik var kanske försöken att påverka den portugisiska revolutionen. I mitten av 1970-talet verkade för ett ögonblick kampen i tredje världen kunna flytta in på den europeiska kontinenten. Utvecklingen mot ett socialistiskt Portugal betraktades som ett reellt hot – eller löfte – av alla från Kissinger till förhoppningsfulla vänstergrupper i Europa. Den svenska socialdemokratin mobiliserade framgångsrikt alla sina kontakter och använde all sin prestige för att förhindra en sådan utveckling och rädda kvar Portugal i den västliga intressesfären, inklusive NATO.

På försommaren 1976, mindre än ett år efter Vietnamkrigets slut, besökte USA:s utrikesminister Henry Kissinger, som mer kraftfullt än någon annan, möjligtvis med undantag för president Nixon, reagerat mot Palmes Vietnamkritik, personligen Stockholm för att uttrycka sin uppskattning för Palmes insatser som brobyggare, och inte minst hans roll för att hindra den portugisiska revolutionen. En bättre bekräftelse på att Sverige i allt väsentligt behöll sin grundläggande västliga orientering är svårt att tänka sig.

Neutralitetspolitikens slut

Murens fall och kalla krigets slut förändrade i flera avseenden förutsättningarna för den svenska utrikespolitiken.

Östblockets implodering och Warszawapaktens upplösning gjorde närmast över en natt grunderna för det säkerhetspolitiska tänkandet föråldrat. Sverige kunde inte längre framställas som ett land som navigerade mellan två stormaktsblock. Istället kom den svenska EU-anslutningen att få en avgörande betydelse för landets fortsatta internationella engagemang. Den svenska neutraliteten satte inte längre hinder i vägen för ett sådant steg.

Den svenska alliansfriheten bestod formellt, men innehållet har blivit allt mer genomskinlig. 1992, mitt under den svenska ansökningsperioden till EU, genomfördes en första justering. Den klassiska formuleringen ”Alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig” ändrades till ”Sveriges militära alliansfrihet, syftande till att vi ska kunna stå neutrala i vårt närområde”. För det första innebar formuleringen ”vårt närområde” att vägen öppnades för deltagande i militära aktioner på andra håll, till exempel under EU:s ledning. För det andra betydde ”att vi skall kunna stå neutrala” att tyngdpunkten lades vid landets handlingsfrihet att välja neutralitet eller inte, inte att neutralitet var det som eftersträvades i sig.

2003 utmönstrade den socialdemokratiska regeringen formellt neutraliteten från den årliga utrikespolitiska deklARATIONEN. ”Sverige är alliansfritt” och utformar sin säkerhetspolitik i samverkan med andra länder, hette det nu.

Även om Sverige fortfarande står utanför NATO, och inte heller fullt ut velat ansluta sig till EU:s militära samarbete, har den svenska utrikespolitiken i allt väsentligt anpassat sig till den europeiska genom EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik. Likaså har den självständiga svenska rösten i internationella församlingar gradvis tystnat. Under 1970-talet röstade Sverige i de allra flesta fall med tredje världen när deras krav ställdes mot den rika världens. I början av 2000-talet stödde inte den socialdemokratiska regeringens före trädare vid någon liknande omröstning tredje världens förslag. Sveriges politik var nu en del av EU:s.

Ett ökat militärt engagemang

Sveriges internationella engagemang har i ökad utsträckning tagit sig uttryck i väpnade insatser. Det finns en lång tradition av svenskt deltagande i FN:s fredsbevarande insatser: i Korea, Suez, Kongo, Cypern, Libanon och så vidare. Bara undantagsvis, som i Katanga i början av 1960-talet, har de svenska soldaterna deltagit i öppna strider.

Med början i Balkankrigen under 1990-talet förändrades detta. Syftet med den FN-stödda insatsen var inte i första hand fredsbevarande utan ”freds-framtvingande”. Parterna skulle

genom en väpnad intervention tvingas till en för världssamfundet acceptabel lösning. Under Bosnienkriget deltog Sverige med trupper som på ett helt annat sätt än tidigare var inriktat på att delta i stridshandlingar. Ytterligare ett steg togs när FN-styrkan som en följd av Dayton avtalet 1995 ersattes av IFOR-styrkorna. Svenska trupper stod därmed för första gången under NATO-befäl. Några år senare uttalade den socialdemokratiska regeringen sin förståelse för NATO:s militära ingripande i Kosovokonflikten 1999.

Under 2000-talet har denna nya huvudinriktning förstärkts. Medan Sverige under 1970- och 80-talen vanligtvis hade några tusen FN-soldater på olika håll i världen har dessa idag skurits ner till ett minimum. Istället deltar idag de allra flesta svenska soldater i tjänst utomlands i väpnade FN-sanktionerade men NATO-ledda insatser, vanligtvis under NATO-kommando. Sju av tio svenska soldater utanför Sverige bär NATO-stjärnan på uniformens högra överärm.

Det svenska deltagandet i ISAF-styrkorna i Afghanistan väckte omfattande inhemsk debatt, men i praktiken visade det sig att en klar riksdagsmajoritet kunde ena sig om huvudlinjerna för engagemanget och hur det skulle avvecklas. Samma debatt, och samma parlamentariska enighet väckte svenska JAS-plans deltagande i Libyenkriget 2011. Sverige var nu en krigsförande nation.

Sverige har också aktivt tagit del i det krig mot terrorismen som proklamerades efter elfte-septemberattacken 2001, bland annat genom att driva på en skärpning av EU:s terroristlagstiftning. I ett uppmärksammat fall har Sverige också i samarbete med CIA låtit amerikanerna transportera personer från Sverige till Egypten där de utsatts för tortyr.

Ett öppet samarbete med NATO

Det dolda samarbete som Sverige under efterkrigstiden haft med NATO fortsatte också under det sena 1900-talet. Men NATO-samarbetet har i allt större utsträckning skett i öppna former. 1994 anslöt sig Sverige till NATO:s samarbetsprogram Partnerskap för fred. Syftet var att samordna möjligheterna till gemensamma insatser i internationella krishärdar. Det blev betydelsefullt i uppbyggandet av de fredsframtvängande insatser som sedan följde. Det innebar dock inte att medlemmarna förband sig till ömsesidiga försvarsgarantier.

Sveriges öppna militära samordning med NATO har successivt ökat. De allra flesta av försvarets större övningar sker idag i samarbete med NATO – några av dem på svenskt territorium. Sverige är också djupt indraget i NATO:s dagliga verksamhet och deltar i närmare 200 löpande kommittéer och arbetsgrupper inom NATO.

Uppståndelsen kring de påstådda u-båtarna i oktober 2014 sammanfattar i ett nötskal huvudragen i den svenska utrikespolitiken: antirysk och i nära samarbete med de ledande imperialistiska stormakterna.

Det är inte särskilt kontroversiellt att påstå att svenskt territorium regelbundet utsätts för kartläggning av främmande makt, sannolikt också med hjälp av u-båtar. Sådan verksamhet är särskilt intressant i områden där stormakter och stater med olika säkerhetspolitiska intressen möts. Östersjön har under århundraden varit ett sådant. Just därför är det i dag mer än någonsin på sin plats att påpeka att Sverige, som vi sett ovan, är en av efterkrigstidens mest aggressiva spion stater i detta område. Och i vårt historiska perspektiv har betydligt fler erövringskrig utgått från vår sida Östersjön än från den ryska.

Att Sverige under 195 år stod utanför öppna krigshandlingar beror som vi sett snarare på tur än på skicklighet. Den officiella politiken har som regel stått i samklang med de makter till vilka landet haft de mest intima ekonomiska och ideologiska band: först Tyskland, sedan USA och numera också EU.

Däremot finns det anledning att avslutningsvis lyfta fram betydelsen av de folkliga opinionerna mot svenska krigsäventyr. Arbetarrörelsens entydiga stöd för norsk självständighet, och

risken för myteri bland de svenska soldaterna, var en viktig orsak till att den svenska armén inte ingrep 1905. Den starka anti- nazismen hindrade ytterligare eftergifter mot Hitler-Tyskland. Motståndet mot Nato hindrade en formell anslutning. De massiva demonstrationerna mot Irak kriget tvingade Göran Persson att ge upp sina planer på svenskt deltagande. Och denna opinion blir också avgörande för om Sverige kommer att fortsätta att vara en stridande del av NATO eller ett land som på allvar vill verka för fred.

För källor hänvisas till de utrikespolitiska avsnitten i Norstedts Sveriges historia V–VIII och där angiven litteratur.